

'De oorlog werkt nog door in **het nu**'

Nationale Dodenherdenking

Theaterauteur Rik van den Bos schreef 'In Vrede' in opdracht van de landelijke theatermanifestatie 'Theater Na de Dam'. Eén personage is gebaseerd op het opmerkelijke verleden van Josua Ossendrijver.

Door **Joke Beekmans**

Een paar jaar geleden vond theaterauteur Rik van den Bos (1982) een confronterend bericht in zijn mailbox. Een bevriend acteur liet hem middels een linkje weten dat een zekere Ruben Koster in zijn huis gewoon had en dat die tijdens de oorlog daar weggehaald was en vervolgens vermoord in het Poolse vernietigingskamp Sobibor. Het kwam hard aan bij de schrijver. „Als de geschiedenis anders had gelopen, was mijn huis - mijn meest persoonlijke ruimte - misschien nog steeds van de familie Koster. Het riep grote vragen bij me op. Wat was mijn recht om hier te zijn?”

Op zich had Van den Bos iets kunnen vermoeden. „Ik woonde toen in de Rivierenbuurt in Amsterdam. Het is bekend dat daar in de oorlog veel mensen zijn gedeporteerd. Maar ik heb nooit een bovenmatige interesse voor de oorlog getoond, ik heb er altijd een beetje omheen geleefd. Een link met mijn eigen huis had ik al helemaal nooit gelegd.”

Van den Bos gebruikte de ervaring in het toneelstuk *In Vrede*, dat hij schreef in opdracht van de landelijke theatermanifestatie 'Theater Na de Dam'. De organisatie programmeert vandaag om 21.00 uur in het hele land voorstellingen die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog. De tekst van Van den Bos wordt door acteurs van zeven grote stadsgezelschappen tegelijkertijd in verschillende steden voorgelezen.

Het beruchte mailtje laat Van den Bos in het toneelstuk binnenkomen op de Mac van Jonas, een computernerd die net als de schrijver begin dertig is. De naam Ruben Koster blijft de jongen daarna als een spook achtervolgen. Een personage als Jo-

nas was volgens Van den Bos essentieel. „Ik wilde absoluut een lijn maken van iemand die niet direct met de oorlog te maken heeft gehad en daar toch mee geconfronteerd wordt. De oorlog werkt namelijk nog steeds door in het nu. Na 70 jaar betekent vrede voor veel mensen nog geen vrijheid. Sommige dragen een groot litteken dat heel direct terug te voeren is op de oorlog. Andere waren niet meteen dader of slachtoffer, maar zijn bijvoorbeeld opgevoed door gefrustreerde, zwijgzame mensen, met heel veel taboes en spanningen.”

In Vrede illustreert de impact van de oorlog op drie verschillende generaties. Van den Bos vervlocht het verhaal van Jonas in dat van de zeventigjarige Josua en de hoogbejaarde ooggetuige Sylvia. Als hoofdpersoon van het stuk ontdekt Josua beetje bij beetje dat zijn ouders niet zijn biologische ouders zijn, maar onderduikouders. Hun hele leven lang hebben zij dit voor hem verborgen weten te houden. Zijn echte vader en moeder blijken joods en omgekomen in de oorlog.

Van den Bos baseerde het personage op de echte Josua Ossendrijver, die eind november al een boek uitbracht over zijn opmerkelijke levensverhaal. Met het toneelstuk wil de theaterauteur daar „een zekere emotionaliteit” aan toevoegen. „Het boek is prachtig, maar erg documentair. Het vertelt chronologisch en feitelijk Josua's geschiedenis en zoektocht. Ik probeer te verbeelden hoe iemand worstelt met spoken uit het verleden. De hoofdpersoon in het stuk voert daarom zijn leven lang gesprekken met een moeder die al overleden is.”

In tegenstelling tot het boek is een groot deel van het toneelstuk fictie. De verraders van Josua's ouders zijn in het echt bijvoorbeeld nooit gevonden, maar krijgen nu wel een stem. Hun dochter Sylvia, die als meisje ook alles gezien heeft, is inmiddels een hoogbejaarde vrouw. Ze sluit zich op in haar ouderlijk huis en straft zich nog elke dag voor het verraad van haar ouders. Met

haar verhaal wil Van den Bos laten zien „dat ook kinderen van verraders het verleden moeilijk los kunnen laten. Je hoort vaak dat ze de schuld helemaal overnemen.”

Josua komt in het toneelstuk niet met Sylvia in contact. Van den Bos laat hun verhaallijnen bewust niet samenkomen. „Het publiek weet meer dan Josua. Dat is in het echte leven ook de tragiek. We zullen nooit het hele verhaal kennen. Dat niet-weten en het niet meer kunnen achterhalen is een groot deel van de pijn.”

Ossendrijver las het hele schrijfproces mee. „Hij kan zich vinden in het resultaat, ondanks dat hij bepaalde dingen heel anders ervaren heeft. Vooral de emotionele lading vond hij herkenbaar”, aldus Van den Bos. Inmiddels is er tussen hen een vriendschap ontstaan. Vanavond gaan ze samen met hun vrouwen uit eten, naar de Dam voor Dodenherdenking en daarna naar de schouwburg. Ook de nog levende zoon van Ruben Koster, Jaap Koster, schuift aan. Hij zocht vorige week contact met Van den Bos na een interview bij *Kunststof Radio*.

De auteur vindt Theater Na de Dam een belangrijk initiatief. „Mensen die naar elkaars verhalen luisteren, kunnen beter samenleven. Ik geloof daarbij in de kracht van mijn vak. Theatervoorstellingen kunnen gedachten op gang brengen die langer duren dan twee minuten stilte. Met *In Vre-*

de hoop ik dit jaar ook mensen emotioneel te voeden die - net als ik - ooit dachten helemaal los te staan van de oorlog. Al is het maar op het niveau: wat is er in mijn huis gebeurd?”

Toneelstuk 'In Vrede' over Josua Ossendrijver tegelijkertijd in zeven steden

AMSTERDAM

„Sober, doch doeltreffend” wil regisseur Olivier Diepenhorst het in Amsterdam houden. Met Toneelgroep Amsterdam-acteurs Bart Slegers, Celia Nufaar, Frieda Pittoors, Robert de Hoog, Chris Nietvelt en Jip van den Dool maakt hij een 'mise en place'.

„Ik probeer met minimale middelen een ruimtelijke setting te creëren bij de tekst”, legt hij uit. „Dat is niet alleen een pragmatische keuze bij een druk theaterbedrijf, maar ook een bewust inhoudelijke. Ik wil ruimte laten voor de eigen gevoelens, interpretaties en 4-meigedachtes van het publiek.”

De acteurs lezen het toneelstuk op het voortoneel van de grote zaal van de Stadschouwburg. Ze zullen geïsoleerd van elkaar op stoelen zitten die elk verlicht worden door een klein lampje. „Bij het lezen van In Vrede zag ik allemaal eilandjes voor me”, zegt Diepenhorst.

„De personages zijn best eenzame mensen die zitten opgesloten in hun eigen verhaal. Spreken met elkaar doen ze niet echt. Zelfs de dialogen lijken zich vooral af te spelen in hun hoofd.”

Favoriete zin: 'Mijn leven stopte. Dat was alles. Verder ging alles door.'

MAASTRICHT

Toneelgroep Maastricht verzorgt een theatrale lezing in het stadhuis. „Dat is een plek van ons allen. Het is het huis van Maastricht, een huis dat geschiedenis ademt. De locatie geeft een extra dimensie aan het verhaal en het moment”, zegt regisseur en acteur Michel Sluysmans.

Een voorwaarde van de gemeente was een maximale duur van een uur. Sluysmans kortte de tekst daarom in en schrapte daarbij alle bijrollen. Samen met acteurs Hans Trentelman en Mieneke Bakker leest hij het stuk voor, staand achter een muziekstandaard. De regisseur benadert teksten graag als partituren. „Met pauzes, tempo- en volumeverschillen ga ik op zoek naar muzikaliteit.”

De Vlaamse operazangeres Lies Verholle zal als intermezzo *Che Gelida Manina* uit *La Bohème* zingen. In het toneelstuk is het de lievelingsaria van de vader van de hoofdpersoon en wordt het op zijn begrafenis

gedraaid. Het eindigt met de woorden: „Vertel me. Wie ben jij? Ik smeeek het je.”

Favoriete zin: 'Als je weet wat er op een plek gebeurd is, dan kun je nooit meer met dezelfde ogen naar die plek kijken.'

UTRECHT

„Ik wil het spontaan houden”, zegt regisseur Thibaud Delpout van Theater Utrecht. „Van tevoren zal ik met de acteurs spelregels afspreken, maar ik wil vooral iets laten ontstaan op de avond zelf. Op een dag als deze moet je als theatermaker een stapje terugdoen en de verbeelding haar werk laten doen. Ik ga er niet stilistisch veel van mezelf in proppen.”

Het publiek zit samen met acteurs Hein van der Heijden, Astrid van Eck, José Kuipers en Vincent van der Valk op het toneel van de Stadsschouwburg Utrecht. Ze kijken uit op een lege zaal. „Die leegte spreekt op 4 mei boekdelen. Er zijn in de oorlog veel schouwburgen geweest waar joden en homoseksuelen niet welkom waren.”

Met de opstelling wil de regisseur ook een intieme setting creëren. „Ik hoop echt dat men na afloop blijft, dat we het er samen nog over kunnen hebben en met elkaar een glas drinken.”

Favoriete zin: 'Sommige dingen mag je niet doen. Sommige dingen mag je niet denken.'

Info: Theaternadedam.nl

JOSUA

Kind van de oorlog

Josua Ossendrijver (Rotterdam, 9 november 1943) ontdekte pas op zijn 67ste zijn ware afkomst. Zijn biologische moeder stond hem als pasgeboren baby af aan haar beste vriendin, die hem de naam Klaas Slegt gaf. De adoptie redde zijn

leven. Zijn joodse vader, moeder en broer overleefden de Tweede Wereldoorlog niet.

Ossendrijver twijfelt zijn hele leven over zijn identiteit. Er zijn aanwijzingen in zijn jeugd, maar die blijven vaag. Zijn onderduikouders zwijgen tot aan hun dood. Enkele jaren geleden legde Ossendrijver alle puzzelstukjes naast elkaar en komt achter de waarheid: Klaas Slegt is in werkelijkheid Josua, zoon van de joodse Simon en Roosje Ossendrijver. Over zijn levensverhaal en zoektocht schreef hij onder zijn oorspronkelijke naam het boek *Verdoezeld verleden, kind van de oorlog*. Het boek kwam in 2014 uit bij de Holocaustbibliotheek van Uitgeverij Verbum uit Laren.

Josua Ossendrijver
Verdoezeld verleden
Kind van de oorlog

VIJFTIG VOORSTELLINGEN IN HEEL NEDERLAND

Theater 4 mei, 21.00 uur

Na de Nationale Dodenherdenking spelen theatermakers en artiesten om 21.00 uur in heel Nederland meer dan vijftig voorstellingen die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog. Zo staat Wende samen met rapper Typhoon in **Koninklijk Theater Carré** met een muzikale performance over het verzwijgen.

In de foyer van **Nationale Opera & Ballet** zijn werken te beluisteren van componist Leo Smit die is omgekomen in het concentratiekamp Sobibor. Regisseur Roeland Hofman maakt in **Theater Frascati** een nieuwe voorstelling over hoe de waarheid als eerste stilviel toen Nederland capituleerde.

Mezzosopraan Christianne Stotijn en actrice Julika Marijn spelen in het **Compagnietheater** samen de joodse dagboekschrijfster Etty Hillesum. In de **Leidse Schouwburg** brengt de cast van Soldaat van Oranje een collage van teksten uit de Nederlandse literatuur en scènes uit de musical. In het Utrechtse **Theater Kikker** onderzoekt de Berlijns-Utrechtse actrice Carolien Zimmermann onder muzikale begeleiding van slagwerker Daniel Cross hoe ze zich

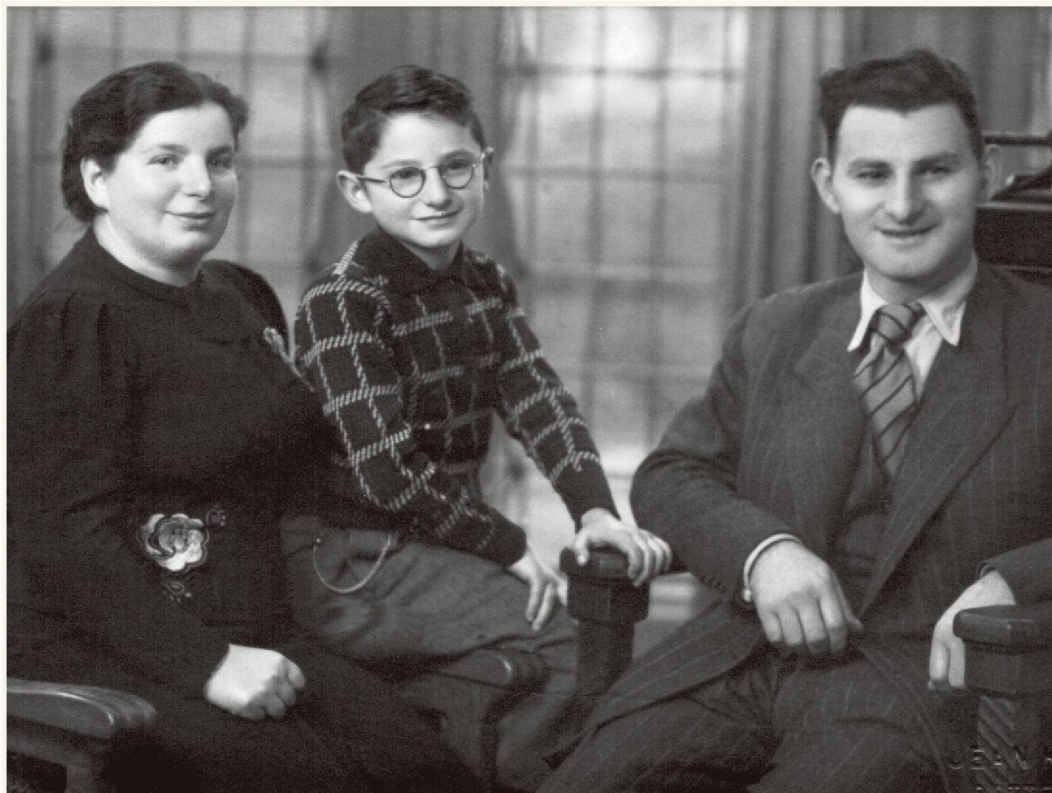
kan bevrijden van haar familiegeschiedenis.

FOTO NIENKE VENEBOER

Regisseur **Roeland Hofman**

'In Vrede' illustreert de impact van de oorlog op drie verschillende generaties

1938: Moeder van Josua Ossendrijver, **Roos**, broer **David**, vader **Simon**, alle drie vermoord in Auschwitz in 1944.

Lente 1944:
Josua op schoot
bij zijn pleeg-
moeder met de
familie Eddius.

FOTO'S UIT HET
BOEK VERDOEZELD
VERLEDEN, KIND
VAN DE OORLOG'